

2012. december 21. - **1989 decemberében Tőkés László személyes példamutatásával kiobbantotta a romániai forradalmat.**

A szocialista világrendszer összeomlása körüli időkben Magyarországon egyre nőtt a tiltakozás a román diktátor magyarellenes politikája miatt. A Temesváron kitört forradalmat itthon nagy szimpátia fogadta. Hogy kerültek a magyarok Romániába? Vagy a románok Magyarországra?

Izgalmas időket éltünk 20-25 évvel ezelőtt. Persze, akkor is volt karácsony, akkor is reménykedtünk, hogy csendes estén lepergetve a múltat s előszámlálva a jövőt, néhány napra megpihenhetünk. Így csörgedeztek az események 1989 decemberében is. Miközben a megváltó születésének égi csodáját vártuk, egyszer csak nagyon is profán, földi csodákról érkeztek hírek: Romániában kitört a forradalom.

Temesváron kezdődött. Tőkés László református lelkész szembeszegült egyházi előjáróival, s az előjárókat a háttérből mozgó román államgépezettel. December 16-án a rendőri kísérettel megjelenő hatósági emberek ki akarták lakoltatni. Talán úgy gondolták, karácsonyra el is ülnek a tiltakozás hullámai. Tévedtek. A lelkészük védelmére siető magyar hívekhez egyre nagyobb tömeg csatlakozott. A város többnyelvű lakossága összefogott a diktatúra ellen. Kitört a forradalom.

Már nagyon sok volt a diktátor rovásán. Sokat ártott országának és népeinek. Ártott a románoknak is, de ostoba intézkedései a nemzetiségeket különösen sújtották. Egy mindenható, mindent megoldó államban hitt. Például, a főváros, Bukarest élelmezési problémáinak megoldására egyetlen hatalmas, központi menzaépületet álmodott meg (nemrég bontották le a maradványait). Azoknak a gondoknak a megoldásán fáradozott éjjel-nappal, önmagát nem kímélve, amelyeket országépítő tevékenységével okozott. Az államadósság kifizetésének rendelt alá mindent és mindenkit. Éhezett az egész ország, de ezért még hálát is kellett adni a diktátornak. Bárgyú tévéműsorokban bányásznak öltözött balett táncosok ugrabugráltak Ceausescut dicsőítve.

A forradalom menetét most nem kívánjuk felidézni. Többen többféleképpen megírták már. Abban azért megegyeznek a leírások, hogy a román diktátort a hadsereg és a titkosszolgálat fontos beosztásban lévő vezetői a döntő pillanatban cserbenhagyták, nem vállalták a fegyveres harcot Románia egyesült népei ellen.

Amikor itthon a tévé előtt ülve azt hittük, hogy végre rendeződnek a dolgok, s rokonainkért, barátainkért izgulva megnyugodtunk volna, a titkosszolgálat embereiből összeállt bandák aljas partizánháborúba kezdtek az emberek ellen. Ezek az események december 22-én kezdődtek. A szenteste Bukarestben teljes káoszban telt: a titkos alagutakból felbukkanó, vagy a háztetők járatain át közlekedő terroristák minden mozgó célpontra lőttek.

A zűrzavaros karácsony után a forradalmi erők felülkerekedtek. A diktatúra elleni küzdelem egy táborba sodorta a korábbi ellenségeket. Románia népei egyesítették erőiket. A külső segítség is egyetemes volt. A végsőkéig kiéhezett, lerongyolt ország megsegítésére mindenholnan érkeztek az adományok – románoknak is magyarnak is, mindenkinek, mindenkitől.

A 23 évvel ezelőtti karácsonyi események felidézése után tekintsük át, hogyan is kerültek a magyarok Romániába! Vagy a románok Magyarországra?

Az erdélyi hon elfoglalása

A magyar krónikákat forgatva vadregényes honfoglalás bontakozik ki előttünk. Anonymus szerint Bihar várából Mén-Marót vezért kellett kifüstölni, Erdőelvét pedig Gyalú, blak fejedelem uralta. Mén-Marót az egyeztető tárgyalásokon mereven elzárkózott attól, hogy a magyaroknak átadja „a Szamos folyótól a nyíri határig és a meszesi kapuig terjedő földet” (Anonymus 19.). De hiába volt minden, Mén-Marót nem állhatott ellen. Seregét Bihar várában hagyva, az Igyfon-erdőbe menekült. A vereség után azonban csak előbújt, és országát a magyaroknak ajánlotta, lányát pedig Árpád fiának, Zoltának feleségül. Cserébe a hűségnyilatkozatért megtarthatta Bihar várát.

Gyalú vezér rosszabbul járt. Tény jövetelét hallva „összegyűjtötte seregét, és nagy sebesen elébe nyargalt, hogy a meszesi kapunál feltartóztassa” (Anonymus 26.). A csatát azonban elvesztette. Menekült volna, de utolérték, és a Kapus pataknál megölték.

Két kalandos történet, de egyik sem igaz. Györffy György nevezetes tanulmánya (Györffy György 1970) óta tudjuk, hogy Mén-Marót és Gyalú sohasem létezett, kitalált figurák. Sajnos Anonymus mint történész megbukott. De nem úgy mint nyelvész! Hihetetlen leleménnyel ontotta magából a helynévmagyarázásokat. Nem vitás, hogy katedrát érdemelt volna az ELTE Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszékén. Akkor ugyan még ilyen nem létezett, de utólag is megérdemelné.

A honfoglalók régészeti emlékei Erdélyben

Az Erdély története című háromkötetes nagy összefoglaló műben Bóna István a régészeti adatok alapján mutatta be, hogy Erdély betelepülése már a honfoglalás idején megtörtént, s az Árpád-kor idején kiépültek az államszervezet helyi központjai is.

Bóna István szerint a legkorábbi erdélyi magyar temető, még keletről hozott tárgyakkal a Kolozsvár, Zápolya utcai volt. Gyulafehérvár területén is szintén fontos hatalmi központ alakult ki, már a 10. század közepén.

A magyarság minden társadalmi rétege megtelepedett az erdélyi területeken. A gazdagabb vezető réteg és a szegényebb köznép temetőit egyaránt megtalálták. Sajnos az ásatások Erdély elcsatolása után lényegében megszűntek. A román állam saját nemzeti mítosza felépítése során nem kívánt a magyar múlt emlékeivel szembesülni.

A székelyek betelepítése

Az Erdély története 1986-ban jelent meg. A román történészek és politikusok miután elolvasták (naná, hogy magyarul!), igen csak fölháborodtak. A történeti igazságot kereső magyar tudósokat horthystáknak nevezték. A román történetírás téziseit megdöntő könyv megírásáról és fogadtatásáról a főszerkesztő, Köpeczi Béla írt tanulmányt a Kisebbségkutatás 2006/1. számában.

A mai Székelyföld területe a székelyek betelepítéséig üresen maradt. A régészeti adatok alapján a 12. században tölték ki a magyar határt a Székelyföldre.

A székelyeket az ország nyugati végeiről telepítették át keletre. Ennek nyelvi bizonyítékai

vannak. Benkő Loránd kutatásai szerint a székely nyelvjárások közül a marosszéki az Őrség és Pozsony vidéke nyelvjárásaival mutat kapcsolatot, az egykori Telegdiszék, később Udvarhelyszék nyelve kapcsolatban van Baranya és a valamikori Valkó megye nyelvjárásaival, míg a legkeletibb székely csoportok nyelve az Őrség és az Órvidék nyelvjárásaival rokon (Benkő Loránd 1990, 114–115.).

Az okleveles adatokból következtetve a székelyek áttelepülése nyugatról keletre talán csak a 13-14. században zajlott, de az is lehet, hogy maradtak székelyek az ország nyugati határain is. A székelyek történetével már foglalkoztunk a Rénhíreken (két részletben). Úgy tűnik, nagyon bizonytalan, sőt bizonyíthatatlan az a magyar krónikás hagyomány, hogy a székelyek Attila király népeként már a 895-ös honfoglalás előtt a Kárpát-medencébe érkeztek volna. Arra sincs bizonyíték (habár nem zárható ki), hogy a székelyek eredetileg valamilyen török nyelvet beszéltek volna. Erdélybe telepítésük idején azonban már bizonyosan magyarul beszéltek.

A csángók Moldvába mennek

A mai Románia területén több magyar csoportot is csángónak neveznek. Ez összefüggésben lehet a szó jelentésével. Persze többféle szómagyarázat is létezik, de éppen az a jelenség, hogy mindenféle kisebb magyar csoportot csángónak neveznek, azt erősíti, hogy a szó eredeti jelentése: 'elkóborol, elcsámborog'.

A moldvai csángók mellett ismertek még a gyimesi és a barcasági csángók is, a bukovinai székelyeket pedig nevezték bukovinai csángóknak is. A gyimesi csángók a moldvaiakból szakadtak ki, de az 1764-es Madéfalvi veszedelem után csatlakoztak hozzájuk székelyek is. A barcasági csángók székely eredetűek, legnagyobb csoportjukat hétfalusi csángóknak nevezik. Székely eredetüket nyelvjárási sajátosságaik és a székelyekre jellemző családnevek is bizonyítják.

Az igazi csángók tehát a moldvai csángók. Történetük eleje homályba vész. Többen megkockáztatják, hogy Etelkőzből elindulván nem is léptek be a Kárpát-medencébe, hanem a moldvai határőrszolgálatot választották. Ezt a lehetőséget említi például Fodor István is a moldvai honfoglalás kori régészeti leletek tárgyalása során. (Fodor István 1993)

A nyelvi adatok is rendkívül korai kiválásuk mellett szólnak. Hangtani sajátosságaik egészen archaikus nyelvállapotot tükröznek. Például nagyon erős a hangrendi illeszkedés: a/az, e/ez: e hedre 'a hegyre', e szeginnek 'a szegénynek'. Későbbi átvételekben már nem, de régebbi szavakban a gy helyett d, az ny helyett n áll (derek 'gyerek'; dimölc 'gyümölcs'; hodne 'hogyne'; árnik 'árnyék'; menecske 'menyecske'; lánok 'lányok'). Az északi csángók gy helyett dzs-t ejtenek (dzsönyörködik 'gyönyörködik'; hordzsa 'hordja'; mondzsák 'mondják'). Munkácsi Bernát egykor úgy vélte, hogy a csángó nyelvjárásban ugor kori örökség lehet a zs, cs és s hang hiánya.

Az alaktan és a mondattan terén is említhetők különös vonások. Ezek egy része már román hatásra jött létre. Benkő Loránd szerint a csángó nyelvjárás az erdélyi Mezőség nyelvjárásával áll kapcsolatban. Ez arra utal, hogy a csángók a még keletebbre telepített székelyek leszármazottai. Ebből következik, hogy Moldvába telepítésük a 12. században kezdődhetett. Ez persze nem zárja ki, hogy már a honfoglalás idején maradtak Moldvában határvédő magyarok, de erről nyelvészeti bizonyosságot nem tudunk szerezni. A 15-17. században újabb telepések? magyar husziták és Erdélyből menekülők további csoportjai is érkeztek Moldvába.

Az északi csángók körében, Szabófalván gyűjtött 1908-1909-ben a finnugrista Yrjö Wichmann és magyar felesége, Hermann Júlia. Szótárukat Csúry Bálint és Artturi Kannisto adta ki 1935-ben. A moldvai csángó nyelvjárás jellegzetességei olvashatók az interneten is (példáinkat mi is onnan vettük).

1929-ben a csíkszeredai tanítóképző fiatal tanára, Domokos Pál Péter Moldvába indult, hogy tanulmányozza a csángók életét és ősi kultúráját. Útjáról könyvet írt (A moldvai magyarság, 1931.), a Moldvában gyűjtött dalokat is kiadta. Az ő munkássága nyomán élénkült fel Magyarországon az érdeklődés a moldvai csángók iránt.

Csángó származású lancu Laura József Attila díjas költő. Az utóbbi években két csángó diáklány is tanult az ELTE magyar szakán. Nem tudni pontosan, hogy ma hányan beszélnek a csángó nyelvjárást, talán 50-60 ezren.

A román betelepülés

A 13. században kezdődött a románok betelepítése Erdélybe. Sajátos legelőváltó gazdálkodásuk kiegészítette a földesurak földművelésből származó jövedelmét, így szívesen fogadták őket. Különleges jogokat élveztek, másként adóztak, s nem függtek a földesuraktól. A románok régi neve után vlach jognak nevezték a betelepülő pásztorokra érvényes szabályokat. A vlach telepesek a kenézek vezetésével érkeztek. A beköltöző románság évszázadok alatt átformálta Erdély képét. A Mezőség dombjai például a pásztorok erdőirtásai miatt váltak olyan kopárrá. A folyamatos bevándorlás következtében a román lakosság lassan túlsúlyba került Erdélyben. A trianoni békeszerződés előtt már Magyarország legnagyobb nemzetiségét alkották, majdnem 3 millióan voltak.

Egy-két apróság kimaradt, no meg a tanulság

Erdély története természetesen áttekinthetetlen egy ilyen aprócska írásban. Hiszen még az Erdélyben együtt élő nemzetiségek közül sem említettük mindegyiket. A népek és vallások alapvetően békés együttéléséről sem szóltunk. Nem utaltunk az Erdélyi Fejedelemség történetére, Havasalföld és Moldva létrejöttére, Drakula gróffal sem ijesztgettük a Rénhírek olvasóit, s nem került sor az angol királyi dinasztia erdélyi magyar rokonságára, a falurombolásra, valamint a szocialista Románia és Magyarország nem éppen felhőtlen viszonyára sem.

Az 1989-es karácsonyi forradalmat felidézve csupán néhány dologra szeretnénk volna felhívni a figyelmet. Leginkább arra, hogy minden ellenkező látszattal szemben olykor az ember is képes az együttműködésre (beszéljen bármilyen nyelvet is), mint ahogy azt korábban az állatvilág nagy ismerője, Csányi Vilmos már megállapította. (Ez vonatkozik a finnugorokra is – lásd a világkongresszusokat.)

És még egy: kis dolgokból lesznek a nagyok. Ezt már két karácsony is bizonyította: az első és az 1989. Mindkettőhöz közünk volt? Nem kellően megalapozott vélemények szerint (értsd: ez marhaság) Jézus is magyar volt, 1989-ben azonban egészen biztosan a magyarok is részesei voltak a csodának. Várjuk a következőt. **zegernyei**

Felhasznált irodalom

Anonymus: Gesta Hungarorum

Benkő Loránd 1990: Adalékok a székelyek korai történetéhez. Új Erdélyi Múzeum III-2. Budapest, 1990. 109–122.

Erdély története I-III. Főszerk. Köpeczi B. Budapest, 1986.

Fodor István 1993: Magyar jellegű régészeti leletek Moldvában. – Archaeological Finds of Hungarian Character in Moldava. In: „Megfog vala apóm szokor kezemtől...” Tanulmányok Domokos Pál Péter emlékére. Szerk. Halász P. Budapest, 1993. 17–38.

Györffy György 1970: Anonymus Gesta Hungarorumának kora és hitelessége.

Irodalomtudományi Közlemények 1970/1. 1–13.

Köpeczi Béla: Erdély története harminc év távlatából. Kisebbségkutatás 2006/1.